

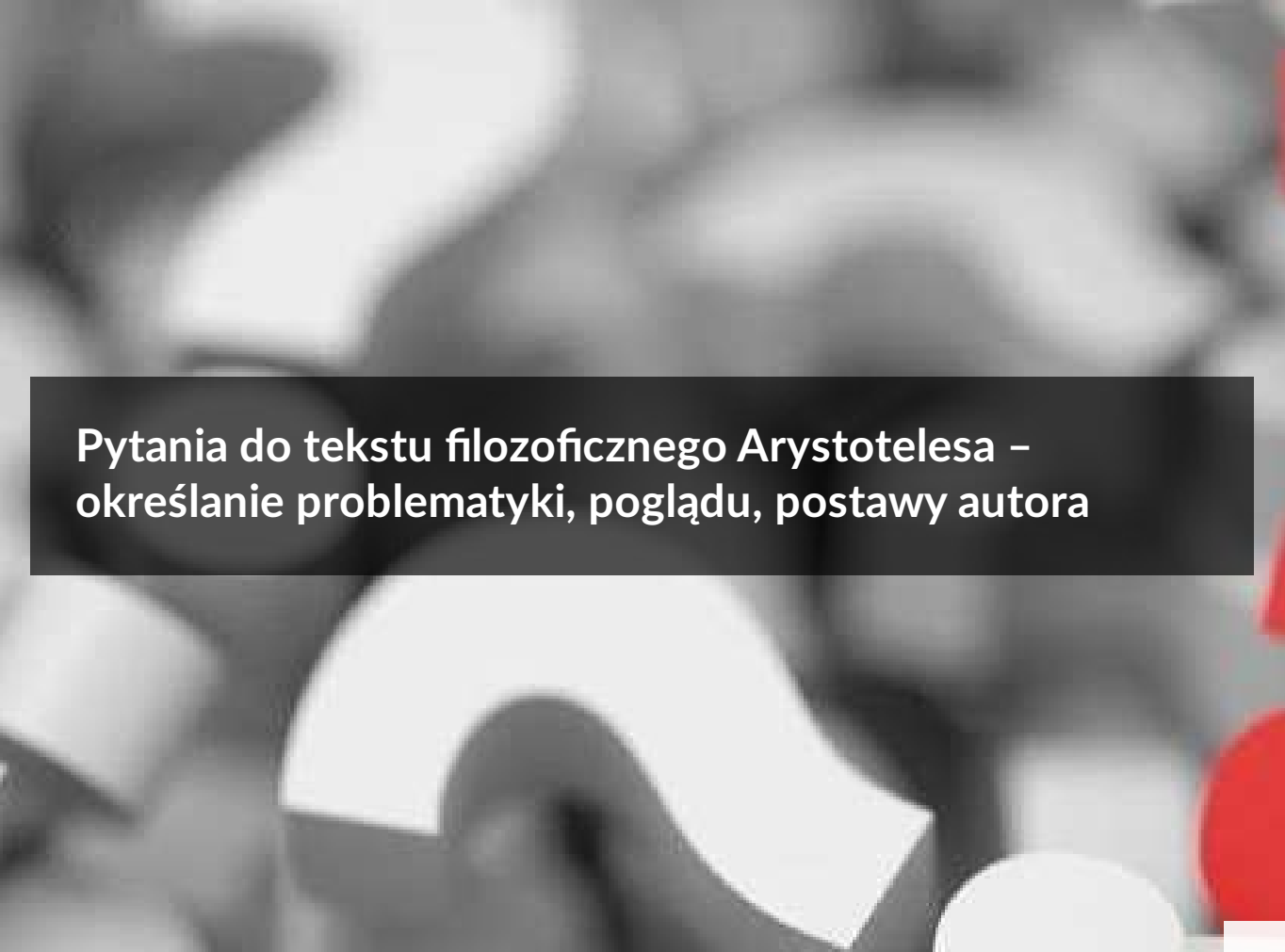

Pytania do tekstu filozoficznego Arystotelesa – określanie problematyki, poglądu, postawy autora

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, t. I, tłum. T. Żeleźnik, Lublin 1983, s. 2–3.
- Źródło: Arystoteles, *Zachęta do filozofii (Protreptikos)*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.
- Źródło: [w:] Arystoteles, *Zachęta do filozofii*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.
- Źródło: Arystoteles, *Zachęta do filozofii*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.
- Źródło: Cynceron, *Pisma filozoficzne*, [w:] tegoż, *Rozmowy tuskulańskie*, t. III, tłum. Józef Śmigaj, Warszawa 1961, s. 686–687.
- Źródło: Anna Brożek, *O pytaniach filozoficznych i ich rozstrzygalności*, [w:] *Studia Philosophiae Christianae* 45/1, s. 9.

Pytania do tekstu filozoficznego Arystotelesa – określanie problematyki, poglądu, postawy autora

Sens pytań filozoficznych nie tkwi w praktycznej korzyści, którą mogłoby przynieść ich roztrząsanie. Co naprawdę istnieje? Dlaczego świat wydarza się tak a nie inaczej i czy tak być musi? Czy w świecie istnieje jakiś porządek? W tego rodzaju „dziwnych” pytaniach leży źródło pobłażliwej ironii, ale także niezrozumienia, z którymi spotyka się filozof oglądany z perspektywy ludzi niefilozofujących, zanurzonych w codziennych czynnościach i troskach. Ponieważ sens uprawiania pytań filozoficznych nie jest czymś oczywistym, to filozofowie skazani są na uzasadnianie własnej pracy. Arystoteles stworzył system wiedzy, w którym zawarł pewną teorię rzeczywistości, ale oprócz tego stworzył na jej podstawie oryginalne uzasadnienie istnienia i uprawiania filozofii. Zobaczysz to we fragmencie dzieła pt. *Protreptikos*. Zachęta do filozofii, który będzie przedmiotem twojej pracy.

Twoje cele

- Zapoznasz się z wątkami filozofii Arystotelesa dotyczącymi porządku rzeczywistości, sensu uprawiania filozofii i natury pytań filozoficznych.
- Zidentyfikujesz pytania, na których opiera się tekst Arystotelesa.
- Porównasz ze sobą pytania filozoficzne i niefilozoficzne.
- Dokonasz analizy sensu pytań filozoficznych.

Przeczytaj

Co naprawdę istnieje? Dlaczego świat wydarza się tak a nie inaczej? Czy w świecie istnieje jakiś porządek? W specyfice pytań filozoficznych leży źródło pobłażliwej ironii, ale także niezrozumienia, z którymi spotyka się filozof oglądany z perspektywy ludzi niefilozofujących, zanurzonych w codziennych czynnościach i troskach. Źródło: domena publiczna.

Niecodzienność pytań filozoficznych powoduje, że filozofowie skazani są na uzasadnianie własnej pracy. Arystoteles stworzył system wiedzy, w którym zawarł pewną teorię rzeczywistości, ale oprócz tego stworzył na jej podstawie oryginalne uzasadnienie istnienia i uprawiania filozofii. Pytania filozoficzne wywodzą się po pierwsze z postawy bezinteresownego zaciekawienia światem, po drugie są bardzo ogólne, po trzecie dotyczą kwestii najbardziej ważnych – kwestie te możemy nazwać istotą rzeczy. Można do tego dodać cechę racjonalności, czyli to, że sens tak pytania filozoficznego, jak i odpowiedzi odsłania się w trakcie rozumowej analizy.

Arystoteles mówił, że filozof zapytuje o wszystko, co można poznać. Nie wydaje się jednak, by przedmiotem pytań filozoficznych miało być dosłownie wszystko w sensie każdej poszczególnej rzeczy z niepowtarzalnością i bogactwem jej różnorodnych właściwości, i dlatego filozof dodaje:

((Arystoteles

Metafizyka

Człowiek mądry ma wiedzę o wszystkim, co można poznać, przy czym ta jego wiedza nie polega na poznaniu poszczególnych rzeczy z osobna (...) poznanie wszystkiego jest z konieczności udziałem tego, kto posiada wiedzę najbardziej ogólną, gdyż w pewien sposób poznaje on wszystko, co podpada pod ujęcie ogólne.

Źródło: Arystoteles, *Metafizyka*, t. I, tłum. T. Żeleźnik, Lublin 1983, s. 2–3.

Aby uzyskać wiedzę ogólną trzeba więc sformułować takie pytanie, które „trafi” w problemy podstawowe i zarazem ogólne, czyli właściwe wszystkim rzeczom a przynajmniej danemu gatunkowi rzeczy.

Źródło: domena publiczna.

Przykładem mogą być pytania Arystotelesa o tak zwane pierwsze zasady, czyli pytania, dzięki którym wyjaśnić można **kwestie fundamentalne** – powstawanie, budowę i ruch wszystkich rzeczy. Takich pytań w filozofii jest wiele. W obrębie **klasycznej filozofii greckiej**, zwłaszcza arystotelesowskiej, prowadzą one do ujęcia rzeczywistości jako systemu, który jest według tych zasad uporządkowany. W ramach systemu rzecz każda ma miejsce wynikające z zasad i każdą oczywiście można w oparciu o te zasady wyjaśnić.

W *Zachęcie do filozofii* znajdziemy wczesne odpowiedzi Arystotelesa na tego rodzaju pytania. Same pytania nie zawsze pojawiają się wprost, wówczas należy je dopiero na bazie tekstu zrekonstruować. Ważne w tekście jest fundamentalne pytanie o powstawanie rzeczy, a także zarysowany obraz rzeczywistości uporządkowanej zasadami celowości oraz przyczynowości, w którym to obrazie każda rzecz jest celem i jednocześnie środkiem do celu wyższego. *Zachęta* zawiera ważne i ciekawe przekonanie, że powstanie i rozwój rzeczy jest w istocie urzeczywistnieniem jej celu, czyli dobra. Dlatego obok rozważań dotyczących powstawania rzeczy i porządku świata pojawia się także refleksja etyczna, problem dobra i zła. Ten problem również jest naświetlony w sposób fundamentalny, bowiem Arystoteles pyta o ostateczne podstawy dobra i zła.

Należy pamiętać, że cele i przyczyny są w filozofii Arystotelesa interpretowane realistycznie, czyli jako coś faktycznie tkwiącego w rzeczach. W rzeczy istnieją wewnętrzne siły kierujące rzecz na realizację celu i sprawianie skutku.

Na tle pytań dotyczących rzeczywistości pojawia się w *Zachęcie* pytanie o człowieka i filozofię.
Źródło: domena publiczna.

Człowieka Arystoteles sytuuje również w porządku celowym i znajduje w jego rozumności możliwość realizacji najwyższego celu i dobra, czyli bezinteresownego poznania. O mądrości pisał Arystoteles, że:

((Arystoteles

Zachęta do filozofii (Protreptikos)

[mądrość] jest z natury naszym celem, a ćwiczenie się w niej jest ostateczną czynnością, ze względu na którą powstaliśmy.

Źródło: Arystoteles, *Zachęta do filozofii (Protreptikos)*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.

Uwidacznia to specyficzną różnicę między wiedzą praktyczną nakierowaną na jakiś cel zewnętrzny (zmianę w świecie) i wiedzą ściśle filozoficzną, która niczemu poza prawdą nie służy. Arystoteles nazwał takie poznanie **teoretyczną kontemplacją**. W ten sposób filozofowanie uzyskało swój sens w ramach ogólnego porządku rzeczywistości, a pytania filozoficzne stały się wyrazem najwyższego celu i dobra.

Słownik

protreptyk

(gr. *προτρεπτικός* – zachęcający) starożytny gatunek tekstu lub mowy o charakterze dydaktycznym zachęcający do uprawiania filozofii i życia moralnego. Zachęta Arystotelesa, to wczesny jego tekst znany jedynie we fragmentach.

pytanie fundamentalne

dotyczące spraw podstawowych, pierwotnych, zasadniczych

grecka filozofia klasyczna

filozofia tworzona przez Sokratesa, Platona i Arystotelesa (obejmuje okres II połowy V wieku p.n.e. i I połowy IV wieku p.n.e.)

teoretyczna kontemplacja

rozumne poznanie teoretyczne, które Arystoteles nazywa boskim; używanego przez Arystotelesa słowa kontemplacja nie należy wiązać z tradycjami Wschodu, chodzi tutaj o podkreślenie bezinteresowności poznania teoretycznego, które nie wiąże się z uzyskaniem jakiegoś praktycznego skutku, jest samocelowe

Audiobook

Polecenie 1

Słuchając audiobooka, znajdź trzy pytania filozoficzne, na które odpowiedzi znajdują się w tekście Arystotelesa. Niech pytania te dotyczą:

rzeczywistości

dobra i zła

człowieka i filozofii

“Zachęta do filozofii

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PuC6M5rKP>

Arystoteles

Zachęta do filozofii

ARGUMENTY ZACZERPNIĘTE Z INTENCJI NATURY

Frg. 11. *Wśród rzeczy powstających, jedne powstają dzięki pewnego rodzaju myśli albo sztuce, np. dom lub okręt (ich bowiem przyczyną jest pewna sztuka i proces myślowy) – inne natomiast powstają nie dzięki sztuce, lecz z natury. Natura jest przyczyną zwierząt i roślin, i wszystkie tego rodzaju twory powstają dzięki naturze. Ale też i przypadkiem powstają pewne*

rzeczy; o tych bowiem rzeczach, które nie powstają ani przez sztukę, ani z natury, ani z konieczności, mówimy, że powstają przypadkiem (...).

Słuchacz – Rozumiem, że coś powstaje z natury bądź z ludzkiego zamysłu, ale co to znaczy, że powstaje przypadkiem?

Narrator – Oznacza to, że coś powstało poza porządkiem wyznaczonym przez zasady, wymknęło się regułom, według których wydarza się rzeczywistość.

Słuchacz – Czy powołanie się na przypadek jest wyjaśnieniem?

Narrator – Jeżeli coś jest przypadkowe, to nie ma innego wyjaśnienia niż przypadkowość właśnie. Wyjaśniać oznacza odnieść fakt lub rzecz do jakiejś ogólnej, podstawowej i działającej zasady, ale jeśli brak zasady, to jest przypadkowość i odwrotnie.

Słuchacz – Pytanie filozoficzne obejmuje więc wszystkie rzeczy i odnosi je do zasady?

Narrator – Owszem. Dlatego mówimy, że pytania filozoficzne są ogólne i dotyczą istoty rzeczy, czyli tego, co najgłębiej je określa. W tym przypadku jest to zasada. To jest motyw właściwy filozofii od początku, od presokratyków.

Frg. 13. *Ale to, co powstaje według natury, powstaje dla jakiegoś celu i jest zawsze tworzone dla czegoś lepszego niż wytwór sztuki; natura bowiem nie naśladuje sztuki, lecz sztuka naturę, i sztuka istnieje po to, by pomagać naturze i wypełniać luki przez nią pozostawione (...).*

Słuchacz – Jak Arystoteles uzasadnia pogląd, że sztuka naśladuje naturę?

Narrator – Sztuka oznacza tutaj umiejętności tworzenia (wytwarzania) według ścisłych reguł. Za czasów Arystotelesa sztuki traktowano jak rzemiosła i poszczególne rzemiosła zaliczano do sztuki. Natomiast wtórność sztuki i jej pomocny wobec natury charakter wynika z tego, że natura jest w porządku rzeczywistości czymś pierwszym – to było dla autora oczywiste i trudno sobie wyobrazić tezę odwrotną.

Frg. 14. *Jeżeli przeto sztuka naśladuje naturę, to z tego wynika, że jej wytwory powstają w jakimś celu. Powinniśmy bowiem przyjąć, że wszystko, co powstaje właściwie powstaje w jakimś celu; tak więc to, co jest piękne, powstało w sposób właściwy; i wszystko, co powstaje albo powstało, staje się piękne, jeżeli proces ten przebiega zgodnie z naturą [tzn. normalnie], natomiast to, co jest niezgodne z naturą [tzn. jest nienormalne] jest złe i przeciwne temu, co jest zgodne z naturą; powstawanie zgodne z naturą, czyli normalne, dokonuje się w jakimś celu.*

Słuchacz – Wydaje mi się, że celowość jest tutaj kojarzona z dobrem zaś zło z nienaturalnością, czyli niecelowością. To jest wyjaśnienie ogólne i dotyczy źródeł dobra i zła?

Narrator – Tak jest. Autor odwołuje się do zgodności z naturą, jako kryterium oddzielającego dobro i zło. Oznacza to, że w naturalnym porządku rzeczy nie ma przestrzeni dla zła. Pojawia się ono wówczas, gdy coś jest przeciwne naturze lub jest niepełne. Posłuchajmy następnego fragmentu.

Frg. 15. *Można to zaobserwować na przykładzie każdej naszej części; jeżeli np. weźmiesz pod uwagę powiekę, zobaczysz, że nie powstała ona bez określonego celu, lecz po to, by pomagać oczom, żeby umożliwić im odpoczynek i zatrzymywać rzeczy mogące wpaść do oka. A więc powiedzieć, że coś powstało [z*

natury] w jakimś celu i że powinno powstać w jakimś celu, to jedno i to samo; jeżeli np. okręt powinien być zbudowany w celu zapewnienia transportu morskiego, to i w tym celu został zbudowany (...).

Słuchacz – Brak powieki będzie złem?

Narrator – Tak. Zło będzie brakiem czegoś, co w naturze istnieć powinno. Złem będzie także okręt, który nie pływa, czyli nie spełnia celu. W tym przypadku może chodzić o zło utożsamiane z brakiem prawdy, czyli fałszywością wiedzy, wedle której okręt zbudowano – pamiętasz, że rzeczy powstają także dzięki myśli.

Frg. 24.*Działalnością rozumu jest myślenie będące widzeniem przedmiotów myślowych, tak jak postrzeganie przedmiotów widzialnych jest działalnością wzroku. Ze względu na myślenie i rozum wszystkie inne rzeczy są pożądane przez ludzi, ponieważ są pożądane ze względu na duszę, a rozum jest najlepszą częścią duszy, wobec tego wszystkie rzeczy istnieją ze względu na to, co jest najlepsze.*

Słuchacz – Pojawia się pytanie o człowieka? Widać, że człowieka tłumaczy się poprzez odniesienie go do ogólnego porządku. Co jednak znaczy, że „wszystkie rzeczy istnieją ze względu na to, co jest najlepsze”, czyli rozum.

Narrator – Sformułowanie „istnieje ze względu” nie oznacza oczywiście, że rozum wytwarza rzeczy, tylko że rzecz powinna być rozumnie rozpoznana w swoim znaczeniu jako środka do wyższego i – ostatecznie – najwyższego celu. Arystoteles zmierza do tezy, że w celowo uporządkowanej rzeczywistości najwyższym celem jest najszlachetniejsza aktywność rozumu, czyli bezinteresowne poznawanie, teoretyczna kontemplacja,

filozofowanie. Ta czynność jest samocelowa oraz – jako mieszcząca się w porządku rzeczy – dobra.

Słuchacz – Coś jest samocelowe, kiedy nie służy niczemu poza sobą?

Narrator – Tak jest. Nie jest środkiem do innego celu.

Słuchacz – Czego dotyczy ta wiedza?

Narrator – Dotyczy tego, co jest niezmiennie i czego poznanie jest ostatecznym celem myśli. Czymś takim są zasady bytu oraz Absolut.

Słuchacz – Wydaje się jednak, że wiedza praktyczna, służąca praktycznym celom, jest istotniejsza.

Narrator – W klasycznej filozofii starożytnej jako najistotniejsze było traktowane to, co jest wieczne i niezmiennie. Zmienne rzeczy były natomiast czymś poślednim, służącym jako środki do celów wyższych a więc i wiedza o nich była mniej ważna. Tutaj widać różnicę między namysłem dotyczącym codziennych spraw i namysłem filozoficznym.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: [w:] Arystoteles, *Zachęta do filozofii*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.

Polecenie 2

Wskaż te cechy znalezionych przez ciebie pytań, które zdecydowały, że potraktowałeś pytania jako filozoficzne.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz P (prawda), jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F (fałsz), jeśli zdanie jest fałszywe.

Za czasów Arystotelesa ściśle oddzielano sztukę i rzemiosło.	P ☐	F ☐
Okres greckiej filozofii klasycznej rozpoczyna się w II połowie V wieku p.n.e.	P ☐	F ☐
Przypadek oznacza, że coś powstało poza porządkiem wyznaczonym przez zasady.	P ☐	F ☐
Najlepszą aktywnością rozumu jest uprawianie wiedzy praktycznej.	P ☐	F ☐

Ćwiczenie 2

Uzupełnij zdania zgodnie z poglądami Arystotelesa.

Rzeczy powstają wskutek działania natury, ludzkiego zamysłu lub .

Sztuka polega na naśladowaniu .

Sztuka oznacza umiejętność wytwarzania wedle .

Kryterium oddzielającym dobro i zło jest .

Rozum jest najlepszą częścią .

Ćwiczenie 3

Zaznacz poprawną odpowiedź.

1. Jeżeli Arystoteles twierdzi, że rzeczywistość jest uporządkowana, to:	nie ma w niej miejsca na przypadkowość ☐	jest miejsce na przypadkowość ☐	wszystko dzieje się z przypadku ☐
2. Teza Arystotelesa, że wszystko istnieje ze względu na rozum:	oznacza, że rozum stwarza rzeczy ☐	oznacza, że rozumnie należy rozpoznawać znaczenie rzeczy w porządku celów ☐	oznacza, że rozum jest metaforą boga ☐
3. Działalność rozumu Arystoteles porównuje do:	działania bogów ☐	harmonii wszechświata ☐	wzroku ☐
4. Wedle Arystotelesa:	każdej rzeczy przysługuje konieczność istnienia ☐	każda rzecz ma swój cel, czyli dobro ☐	każda rzecz powstaje z przypadku ☐
5. Poznanie, które Arystoteles zowie teoretyczną kontemplacją:	dotyczy wyłącznie duszy ☐	jest celem samym w sobie ☐	dostarcza wiedzy praktycznej ☐

Ćwiczenie 4

Zaznacz te określenia, które opisują charakterystyczne cechy pytań filozoficznych.

- ☐ Pytanie ma charakter fundamentalny.
- ☐ Pytanie ma charakter retoryczny.
- ☐ Pytanie wynika z potrzeby zrobienia jakiejś rzeczy.
- ☐ Pytanie jest ogólne.
- ☐ Pytanie dotyczy zachowania w konkretnej sytuacji.
- ☐ Pytanie ma odpowiedź.
- ☐ Pytanie zawiera w sobie odpowiedź.
- ☐ Pytanie dotyczy wszystkich rzeczy.
- ☐ Pytanie nie jest rozstrzygalne.

Przeczytaj Pitagorejską anegdotę o filozofach. Następnie ułóż po dwa pytania wyrażające troski i zainteresowania charakterystyczne dla każdej grupy ludzi uczestniczących w igrzyskach.

((Cynceron

Pisma filozoficzne

Pitagoras mówił podobno, że życie ludzkie przypomina zjazd, który się odbywa z największą okazałością podczas uroczystych igrzysk całej Grecji. Albowiem podobnie jak jedni ubiegają się tam o sławę i zaszczytny wieniec, innych zaś sprowadza chęć zarobku i zysku na kupnie lub sprzedaży, a są też tacy, i to chyba najbardziej szlachetni, którzy nie szukają ani poklasku, ani zysku, lecz przybyli po to, żeby zobaczyć i pilnie się przypatrzeć, co i w jaki sposób się tam odbywa, tak samo i my przyszliśmy do tego życia z innego życia i świata jak gdyby z jakiegoś miasta na jakiś uroczysty zjazd, jedni, by służyć sławie, inni pieniądзом, a rzadko zdarzają się tacy, co za nic mając wszystko, gorliwie dociekają istoty rzeczy: tych on nazywa miłośnikami mądrości, to jest właśnie filozofami. I tak jak tam najbardziej szlachetnie jest tylko przyglądać się, niczego dla siebie nie zyskując, podobnie i w życiu oglądanie i poznawanie istoty rzeczy znacznie przewyższa wszelkie inne zainteresowania.

Źródło: Cynceron, *Pisma filozoficzne*, [w:] tegoż, *Rozmowy tuskulańskie*, t. III, tłum. Józef Śmigaj, Warszawa 1961, s. 686–687.

Do poniższego fragmentu *Protreptikosu* napisz komentarz w formie dialogu, w którym jedna osoba będzie tłumaczyć drugiej, co to są myśli wolne oraz myśli niewolne i jaka jest różnica między nimi.

((Arystoteles

Zachęta do filozofii

Frg. 25. Spośród myśli te są wolne, które mogą być wybierane dla nich samych, natomiast te, które prowadzą do wiedzy dotyczącej czegoś innego, są podobne do niewolnic. To, co ma cel w sobie, przewyższa zawsze to, co służy jako środek do czegoś innego, a to, co jest wolne, przewyższa to, co nie jest wolne.

Źródło: Arystoteles, *Zachęta do filozofii*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.

Na podstawie poniższego fragmentu z *Protreptikosu* napisz krótki tekst, w którym porównasz rozumienie wolności Arystotelesa i współczesne rozumienie wolności.

((Arystoteles

Zachęta do filozofii

Frg. 43. Najlepiej ze wszystkich poznałby, że mówimy prawdę, ten, kto by nas w myśli zaprowadził na Wyspy Szczęśliwe. Tam bowiem nie byłoby żadnych potrzeb ani żadnej korzyści z niczego; pozostałoby tylko myślenie i dociekanie filozoficzne, co nawet teraz nazywamy wolnym życiem.

Źródło: Arystoteles, *Zachęta do filozofii*, tłum. K. Leśniak, Warszawa 1988.

Przeczytaj poniższy tekst. Sformułuj trzy pytania należące do trzech różnych dyscyplin nauki a następnie sformułuj trzy pytania filozoficzne, na które odpowiedź jest założona w tych pytaniach. Posłuż się schematem użytego w tekście przykładu dotyczącego globalnego ocieplenia.

((Anna Brożek

O pytaniach filozoficznych i ich rozstrzygalności

Po pierwsze, do siatki pojęciowej filozofii należą pojęcia, które stanowią bazę terminologiczną wielu dyscyplin szczegółowych. Są to np. pojęcia ontologiczne (takie np. jak istota czy przyczyna), epistemologiczne (takie jak wiedza czy prawda), czy logiczne (takie jak sprzeczność czy wynikanie). Jest sporo racji w poglądzie, że pojęcia filozoficzne odróżnia od pojęć charakteryzujących inne dyscypliny ich ogólność. Filozof nie zajmuje się przyczyną globalnego ocieplenia, lecz – pojęciem przyczyny w ogóle. Nie zajmuje się budową i mechanizmem działania ludzkiego oka, lecz – pojęciem poznania w ogóle (...) rozstrzygalność niektórych pytań filozoficznych jest wręcz nieodzownym warunkiem rozstrzygalności pytań naukowych: rozstrzygnięcie pytania „Co to jest przyczyna?” jest mianowicie warunkiem rozstrzygalności pytania „Co jest przyczyną x-a”?

Źródło: Anna Brożek, *O pytaniach filozoficznych i ich rozstrzygalności*, [w:] *Studia Philosophiae Christianae* 45/1, s. 9.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Pytania do tekstu filozoficznego Arystotelesa – określanie problematyki, poglądu, postawy autora

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Pojęcie filozofii. Uczeń:

5) wskazuje istotne cechy pytań filozoficznych: ogólność (abstrakcyjność), racjonalność, zorientowanie na to, co ostateczne lub najbardziej podstawowe.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Zapoznasz się z wątkami filozofii Arystotelesa dotyczącymi porządku rzeczywistości, sensu uprawiania filozofii i natury pytań filozoficznych.
- Zidentyfikujesz pytania, na których opiera się tekst Arystotelesa.
- Porównasz ze sobą pytania filozoficzne i niefilozoficzne.
- Dokonasz analizy sensu pytań filozoficznych.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;

- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda dociekań filozoficznych;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Pytania do tekstu filozoficznego Arystotelesa – określanie problematyki, poglądu, postawy autora” ze wskazaniem na znajdujący się w lekcji tekst źródłowy. Uczniowie przygotowują przykład jednego dzieła sztuki korespondującego z treścią wskazanego tekstu, wraz z uzasadnieniem.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Określa wiążące dla uczniów kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji, m.in. sprawdza, kto wykonał

zadane ćwiczenie. Może wyświetlić odpowiedzi na tablicy interaktywnej. Prosi wybranego ucznia o uzasadnienie swojego rozwiązania. Dyskusja dotycząca wybranych przez uczniów dzieł i uzasadnienia.

3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Cechy pytań filozoficznych*.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda dociekań.** Uczniowie pracują w zespołach 4-osobowych metodą dociekań filozoficznych Lipmana. Przebieg pracy:

- zapoznanie się z multimedium w sekcji „Audiobook”;
- wykonanie polecenia 1 do multimedium w e-materiale;
- sformułowanie pytań do treści multimedium przez uczniów;
- wybór jednego z pytań, które mogłoby posłużyć wspólnej dyskusji.

Przygotowanie uczniów do dyskusji.

Nauczyciel wybiera moderatora, który poprowadzi dyskusję, oraz obserwatora, który na końcu podsumuje jej przebieg.

Dyskusja nad wybranym tematem z uwzględnieniem odmiennych stanowisk.

Moderator zachęca uczniów do precyzyjnego formułowania argumentów za i przeciw, szukania powiązań między omawianymi stanowiskami oraz odpowiedzi na pojawiające się w trakcie dyskusji pytania.

Wybrany uczeń podsumowuje dyskusję.

2. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 1-4, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Nauczyciel wyświetla na tablicy ćwiczenie nr 8. Uczniowie w zespołach dwuosobowych wspólnie rozwiązują zadanie. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.

4. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.

Faza podsumowująca:

1. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną, w której przedstawisz interpretację omawianego tekstu źródłowego. Możesz posłużyć się notatkami oraz treściami ćwiczeń.

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Lipman M., Oscanyan F., Sharp A. M., *Filozofia w szkole*, Warszawa 2008.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.